

Uitgave van de Historische Kring Gent, 16e jaargang (2009) nummer 3

Ganita mare

ISSN: 1878-7908

Colofon: Op voorlaatste pagina

Deze mare is bestemd voor:

Zie enveloppe/omslag

De heer Louwes (oud-employee van de Dru) introduceert de rondleider bij onze excursie naar de Dru te Ulft
Ganita mare 2009 - 3

Ganita mare

Inhoud 2009-3

2. Oud- en nieuw bestuurslid
Nieuw e-mailadres HKG,
3. Jaarprogramma 2009-2010
4. Vader en dochter exposeren in toren
Poelwijk
5. IJzer in de regio, excursie DRU
7. Kerkcollectanten 1964
8. Liens Dagboek
9. Wie kent Bernhard?
10. Distributie en de gevolgen
20. Kwartierstaat Kersenkoningin
24. De vooroorlogse burgemeesterswo-
ning? Oproep boekbinder
25. Een Duitse 'Bever' in de Gendtse
polder. Tentoonstelling Stratemaker-
toren
29. Kulturhus Gendt. Lezing Willem
Rasing
30. Aanwinsten, nieuwe leden, evacuatie-
tocht nagelopen en overleden
31. Colofon

Oud- en nieuw bestuurslid

Sinds kort hebben wij er twee nieuwe bestuursleden bij. In één geval is het een oud-bestuurslid; niet oud van jaren (hij is onderhand de jongste van ons gezelschap) maar oud in de zin van her-

intreder. Enige jaren geleden moest Willem Rasing namelijk zijn baan bij de Koninklijke Marechaussee elders in het land gaan uitvoeren. Bij zijn afscheid als bestuurslid kondigde hij toen al aan dat hij na zijn VUT graag wilde terugkeren en dat is nu het geval. Toch een droombaan, zo'n baan bij de Mare-

chaussee. Nog relatief jong en dan al weer genoeg vrije tijd met vast inkomen. Voor genealo-

gie had hij intussen een prima vervangster — door hem nog opgeleid — in de persoon van Mia Gerrits en zij blijft dit dan ook doen. Willem gaat zich, zoals in de vorige Ganita mare al bij een voorproefje over Stijn Schaars bleek, nu meer bezig houden met stamboomachtergrondverhalen van bekende en tijdelijk bekende Gendtenaren in dit blad, mits daar natuurlijk genoeg van te vertellen valt. Daarbij denkt hij bijvoorbeeld aan een Schutterskoning, Kersenkoningin e.d. Zo is in deze Ganita mare een genealogisch verhaal over onze kersenkoningin van 2009, Renske Niënhaus, te vinden. Verder inventariseert hij alle spullen die in de loop van de tijd bij ons binnengekomen zijn met als eerste het materiaal uit het archief van Tom Nahon.

Ons andere, nieuwe bestuurslid is ook geen onbekende, nl. Ria Schouten-de Haan. Zij verzorgt al jaren de samenstelling van ons jaarprogramma met lezingen en excursies en geeft meestal achteraf een verslag daarvan in ons blad. Zo kunt u

lezen, wat u meege-
maakt of eventueel ge-
mist heeft. Zo'n pro-
gramma wordt meestal
in een brainstormsessie
met de rest van de be-
stuurleden samenge-
steld, maar dan is het
aan haar om te bekijken
wat van alle ideeën te
realiseren is; wanneer
een persoon of locatie
te boeken is etc. Een
complexe taak, waar zij

gezien de bezoekersaantallen, steeds mee in de roos schiet. Zij heeft die taak trouwens overgenomen van haar zus, ons oud-bestuurslid Ineke de Haan, die in 2004 overleed. Verderop zult u kunnen lezen wat zij voor 2009/2010 allemaal gepland heeft. Met de komst van Ria en Willem is ons bestuur weer compleet, want door het vertrek van Wim Otemann en het recente overlijden van Tom Nahon waren er open plekken gevallen. Ongetwijfeld de start van een hernieuwde, vruchtbare samenwerking.

Nieuw e-mailadres

Herinnering: het e-mailadres van de HKG is sinds afgelopen juli gewijzigd in:
info@historischekringgente.nl

Jaarprogramma seizoen 2009/2010

Dit seizoen hebben we de volgende activiteiten voor u uitgezocht:

Het beestje moet een naam hebben, woensdag 18 november 2009

Lezing over de natuur door Gerrit Jansen uit Angeren.

Deze pyamawants tref je niet in je bed aan. De naam dankt hij aan zijn gestreepte uiterlijk

De 'gewone' dingen in de natuur zijn net zo bijzonder als het 'buitengewone' in een natuurreserveaat. Dat gewone is dichterbij huis dan we vaak denken. Om dit te ontdekken hebben we aan zien en horen niet genoeg; ook ruiken, voelen en proeven, vaak ondergewaardeerde zinnen, zijn dan noodzakelijk. Het zal u niet verbazen, dat vroeger toen de mens nog volledig op zijn zintuigen was aangewezen, karakteristieke eigenschappen van plant en dier aan de basis van de naamgeving hebben gestaan. Een brandnetel moet je gevoeld hebben. Een dovenetel heeft, als hij geen bloem draagt, wel iets weg van een brandnetel, maar hij mist iets. Daarom werd hij 'dove' netel genoemd. Dat geldt ook voor de blinde bij, een zweefvlieg. Die kan niet wat een honingbij wel kan. De zweefvlieg heeft geen angel. De naam bitterzoet, een plant uit de nachtschadenfamilie, smaakt eerst bitter en dan zoet. Duizendblad heeft heel veel blaadjes. Koekoek, tijtjaf en tureluur hebben hun naam te danken aan het geluid dat ze voortbrengen. Door bijzondere eigenschappen van planten en dieren op te merken, wordt de naamgeving logisch.

Tijdens de lezing toont Gerrit Jansen fraaie afbeeldingen via de beamer.

Komt u ook naar hem luisteren? De lezing begint om 20.00 uur in SKC de Leemhof, Dorpstraat 1, Gendt. De toegang is gratis.

WaalBeelden, toekomstperspectief vanuit het verleden: maandag 22 februari 2010

Henk Eerden directielid Rijkswaterstaat Oost-Nederland en lid van de Historische Kring Huessen, houdt een voordracht over de rivier de Waal.

De Waal en de Rijn zijn belangrijke elementen voor de leefbaarheid van Nederland. Nederlanders leven, soms onbewust, met het rivierwater en alles wat daarmee is verbonden. Mensen in steden en dorpen aan de rivier, waaronder Gendt, kennen de rivier en willen deze meestal nog beter begrijpen. In deze lezing

wordt daarom het riviergedrag belicht met beelden uit het verleden. Daarbij wordt de invloed tussen mens en rivier in beeld gebracht. Hoe was de Waal en hoe stroomt hij verder langs Gendt? Met de beelden uit het verleden kan er worden gebouwd aan een perspectief voor de toekomst. Henk Eerden zal dit toelichten met afbeeldingen via de beamer.

Heeft u vragen over de rivier en de ontwikkeling ervan, kom dan naar Villa Ganita, Nijmeegsestraat 19, Gendt. Wij beginnen om 20.00 uur en de toegang is gratis.

Tweede Wereldoorlog, maandag 22 maart 2010

Lezing door Henk Peters uit Doornenburg.

In Nederland staan ruim 3.300 oorlogsmonumenten om de herinnering aan die verschrikkelijke tijd levend te houden. Het zoeken en verzamelen van voorwerpen of materialen uit die tijd die bij ouderen nog zo diep in het geheugen gegrift staat, is een andere manier om herinneringen op te roepen. Stempels, brieven en postzegels uit de oorlogstijd vertellen een verhaal en voeren onze gedachten terug naar 1940-1945. Henk Peters heeft altijd al iets met historie gehad, vooral met de geschiedenis over de Tweede

Wereldoorlog. Het begon met verzamelen van postzegels en enveloppen maar inmiddels is de verzameling uitgegroeid tot een veel uitgebreide collectie. Op maandag 22 maart vertelt hij aan de hand van afbeeldingen daarover.

U bent welkom om 20.00 uur in de grote zaal van Villa Ganita, Nijmeegsestraat 19, Gendt. De toegang is gratis.

Excursie Airborne Museum 'Hartenstein' in Oosterbeek, zondag 18 april 2010

Op 18 april bezoeken we het in augustus 2009 compleet hernieuwde Airbornemuseum in Oosterbeek. Het museum is gevestigd in het voormalige hotel Hartenstein, van waaruit Major General Roy Urquhart in 1944 de Slag om Arnhem leidde. Het museum is nu voorzien van moderne technieken om het verhaal rond de Slag om Arnhem te vertellen. De 'Airborne Experience' is een enorme ondergrondse ruimte achter het museum waar bezoekers het verloop van de slag door beelden, geuren en geluiden uit die tijd kunnen ervaren.

In september '44 vochten ruim tienduizend soldaten van Britse en Poolse luchtlandingstroepen in Arnhem en omgeving. Hun doel was het veroveren van de Rijnbrug. Zeshonderd van hen wisten de brug te bereiken. Wachtend op versterking vochten zij vier dagen lang om het behoud ervan. Gaat u mee om het hernieuwde museum te bekijken?

We gaan op zondag 18 april om 13.00 uur vanuit Villa Ganita zodat u kunt carpoolen. U kunt ook rechtstreeks gaan, het Airborne Museum is gevestigd aan de Utrechtseweg 232 in Oosterbeek. We beginnen daar om 14.00 uur.

Deze excursie is voor leden en hun partners gratis, voor niet-leden wordt een gereduceerde bijdrage van € 4,— gevraagd.

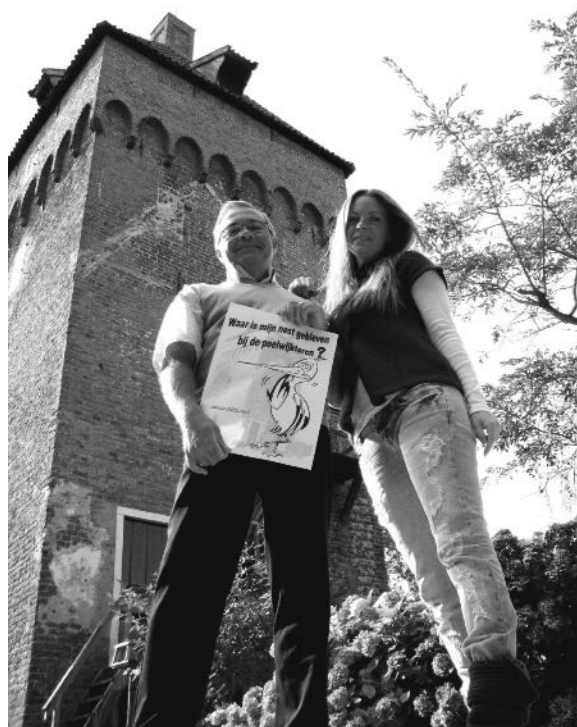
Vader en dochter exposeren in de toren van Poelwijk

Op zaterdag 14 en zondag 15 november exposeert het kunstduo 'Delacroix' de serie schilderijen 'Monumenten uit Lingewaard'. De expositie is te bezichtigen in de toren van Poelwijk in Gendt.

Christian is al jaren bekend in de regio als kunstenaar en illustrator. Zijn dochter Jessica heeft haar verborgen schildertalent sinds kort ook ont-

dekt. Vrij snel na deze ontdekking hebben de twee hun krachten gebundeld. En zo ontstond het kunstduo Delacroix. Het kunstduo heeft zich voor deze tentoonstelling laten inspireren door hun omgeving: het werd een serie van 10 schilderijen van monumenten uit Lingewaard, realistisch uitgevoerd in olieverf op linnen.

Het is uniek dat hun expositie te bezichtigen is in de toren van Poelwijk. Nog niet eerder vond iets

dergelijks er plaats. Het kunstduo is daarom de eigenaar van de toren, de 'Stichting Vrienden der Geldersche Kastelen' dankbaar voor deze unieke kans.

Tijdens de expositie worden de schilderijen geveild. De veiling is open voor het publiek en zal plaatsvinden op Landgoed Poelwijk. Het kunstduo heeft besloten een deel van de opbrengst te schenken aan Landgoed Poelwijk. Dat geld is bestemd voor de restauratie van het ooievaarsnest.

De expositie is te bezoeken op 14 november van 11:00 uur tot 17:00 uur en op zondag 15 november van 10:00 uur tot 16:00 uur. De veiling start op zondag 15 november om 11:30 uur.

Meer informatie op www.kunstreplica.nl

IJzer in de regio

Verslag excursie Nederlands IJzermuseum op zondag 17 mei 2009. Met de Historische Kring Gente naar het Nederlands IJzermuseum in Ulft.

Als we met een kleine veertig mensen aankomen in Ulft, is er een hartelijke ontvangst met koffie en cake. Onze gids en gastheer, Ad van Aalst, heet ons welkom samen met ons lid Henk Louwes uit Gendt, die bij de DRU gewerkt heeft. Henk is blij met de goede opkomst. Eigenlijk mogen we vanwege de renovatie nog niet spreken van een museum: het is een expositie.

In de omgeving van Ulft werd vroeger ijzer of oer gevonden, vandaar dat daar de ijzerindustrie ontstond. Het eerste ijzer is trouwens ongeveer

in de achtste eeuw gevonden op de Veluwe. De veldovens die men daar gebruikte kon men stoken tot 1100 graden. De kleverige ijzermassa die

er uitkwam, gebruikte men als smeedijzer. In de middeleeuwen is pas in Ulft ijzer gevonden. In 1754 werd de IJzeren Hut in Ulft gebouwd, het begin van de DRU.

In de oude fabriek keken we naar spullen die men vroeger maakte, zoals een haardplaat, een hengselpot en echte kogels voor de marine.

Een stukje ver-

derop stond een heuse hoogoven uit die tijd met een waterrad waardoor de blaasbalgen aangedreven werden, zodat het vuur goed brandde.

Daarna laat onze gids Ad zien hoe de mensen vroeger moesten werken. Hij doet voor hoe de houten mallen in een bak geplaatst worden; hij zeef het licht vochtige, zwarte zand, schept het in de bak over de mal en stampt het heel vast aan. Vervolgens wordt de mal er voorzichtig uit-

gehaald. Gaten en een gootje waar het gloeiende ijzer in gegoten werd, moeten er daarna nog in gemaakt worden.

Na dit zware werk is Ad van Aalst dan wel toe aan de dertig minuten durende film *Symfonie van Vuur en IJzer*, die erop volgt. Deze film geeft een goed beeld van de diverse producten die de DRU maakte en de sociale, maatschappelijke betekenis voor de regio.

Zo werd een halve eeuw geleden een keuken met producten van de DRU gevuld

Na afloop van de film mogen we rondkijken en wie wil, mag vragen stellen over de producten. Een feest van herkenning bij het zien van de pannen en schalen, de haarden en nog veel meer.

Voorbeelden van de diverse decoraties. Ze zijn nog wel eens op een (buiten)muur te zien.

Na nog een drankje na afloop van deze interessante excursie gaan we weer huiswaarts.

Ria Schouten

Foto's: Eric Blankert en Henk Klaassen

Kerkcollectanten 1964

Een foto uit de tijd dat de Kerk nog kon rekenen op de inzet van een groot aantal vrijwilligers, zoals bijvoorbeeld verschillende collectanten op dit dagje uit in 1964. Wij denken inmiddels alle namen te weten (zie de volgende bladzijde), maar horen het graag van u als we het fout hebben.

Kerkcollectanten 1964

1. H. Evers
2. J.v. Rijn
3. W. Braam
4. W. Schouten
5. B. Wegh
6. P. Kersten
7. H. Coops
8. G. Leenders
9. W. Witjes
10. J. Hutmacher
11. A. Leenders
12. Mevr. Evers-Kuster
13. Mevr. v. Rijn-Kerkman
14. Mevr. Witjes-Peperkamp
15. H. Arends
16. J. Cornelissen
17. Mevr. Arends-Wissing
18. Merv. Schouten-Jansen
19. Mevr. Wegh-v.d.Graaf
20. Mevr. Leenders-Roelofs
21. Pastoor Eppink
22. Mevr. Kersten-Hendriks
23. J. Nienhaus
24. Mevr. Nienhaus-Nissen
25. Mevr. Nienhaus-Gerritsen
26. Mevr. Hutmacher-Scholten
27. M. Gerritsen
28. Mevr. Gerritsen-Rosendaal
29. Mevr. Cornelissen-Bosman

30. Mevr. Braam-v.d.Werf
31. Mevr. Coops-Derksen
32. Mevr. Leenders-Nienhaus
33. H. Nienhaus

Het dagboek van Lien

Begin september is 'Liens Dagboek 1944-1945' uitgekomen. Omdat wij veel lezers hebben die geïnteresseerd zijn in wat er in de Tweede Wereldoorlog in deze regio gebeurde, willen we dat toch even vermelden. Het boekje bevat gescande pagina's van het handschrift van Lien Rijkens-Jongman met daarnaast voor de leesbaarheid een transcriptie.

Lien hield gedurende de oorlog een soort dagboek bij en gebruikte daarvoor een kasboek. Zij schreef in de schuilkelder, bij het licht van een olielampje over haar dagelijkse belevenissen in Elst, Overbetuwe.

In dit boekje staan ook oude foto's en documenten. Het is te verkrijgen voor:

€ 19,50 (incl. verzendkosten), via bankrekening 54.16.81.990 t.n.v. Schrijverij Mooi Mens te Elst o.v.v. titel. Het ISBN nr. is : 978-94-90352-04-2.

Dit is het dagboek van Lien Rijkens-Jongman, dat zij heeft bijgehouden gedurende de laatste fase van de oorlog. Het is een verslag van beschietingen, granaten, verwoesting, ontmoetingen met Duitsers en geallieerden, angst en evacuatie. Het is geschreven in een kasboekje bij het schijnsel van een olielampje.

Dit document is aan de vergetelheid onttrokken door haar kleindochter Ditte Dirksen.

**liens Dagboek
1944 - 1945**

Schrijverij Mooi Mens

Wie kent Bernhard?

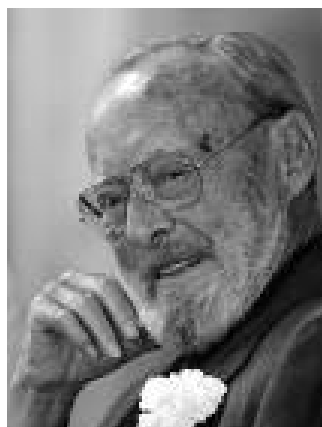
Een tijd geleden kregen we een ongewone vraag van de heer Bas Verbeek uit Hulst. Hij is inmiddels op leeftijd en al enkele jaren weduwnaar, na een huwelijk van 54 jaar. Na de dood van zijn vrouw heeft hij weer alle tijd om aan het verleden en dus ook aan zijn oorlogstijd te denken.

Wat was zijn vraag? Hij wilde weten of wij bij de Historische Kring Gende de Bernhard kennen, die hij in de oorlog ontmoet heeft en of wij zijn achternaam en adres weten. Nee, dus. Vandaar dat wij het u willen vragen.

Wat is het geval. Dhr. Verbeek was in juni 1942 voor de verplichte arbeidsinzet tewerkgesteld in de Accumulatorenfabriek (redactie: voor wie niet weet wat dat is: een fabriek die accu's en andere auto-onderdelen maakt) te Hagen-Haspe in Westfalen, Duitsland. Hij was toen ongeveer 19 jaar.

Daar ontmoette hij een leeftijdgenoot, een zekere Bernhard uit Gendt. Verbeek liep met plannen rond om te vluchten en daarna onder te duiken. Tijdens een gesprek met Bernhard in de fabriek had hij het erover. Hij dacht eigenlijk dat Bernhard niet meer zou willen, omdat die al een keer eerder getracht had te ontsnappen en toen gepakt was. Als je dit nog een keer waagde, stonden daar erge sancties tegenover. Maar Bernhard was al te bereid om opnieuw een poging te wagen en deze lukte. Op hun vlucht pakten ze samen de trein naar Kleef, stapten uit bij

Deze Bernhard zoeken we niet. Hij komt niet uit Gendt en is vast niet bij de arbeidsinzet aan het werk gezet

de grens van de Duivelsberg en vandaar liepen ze het hele stuk naar Nijmegen en over de Waaldijk naar Gendt.

De boerderij van Bernhards ouders lag niet ver van de Waaldijk af, maar Verbeek weet zich verder geen straatnaam of herkenningspunt meer te herinneren. Hij weet alleen dat de familie heel blij was hun zoon en broer op die zondagmiddag in juni 1942 weer te zien en dat hij daar na het eten een nacht geslapen heeft.

De volgende morgen was Bernhard weer verdwenen, waarschijnlijk ondergedoken en werd hijzelf door twee broers van Bernhard, die op weg waren om koeien te melken, bij de bushalte naar Nijmegen afgezet. Vandaar ging hij weer per trein naar zijn eigen woonplaats Spijk.

Hij heeft nooit meer wat van Bernhard gehoord en zou graag weer met hem in contact komen of horen hoe het hem in de oorlogsjaren en daarna vergaan is. Als hij nog leeft moet hij nu rond de 86 jaar oud zijn.

Bernhard was in ieder geval een boerenzoon en had minimaal twee broers.

Wie kan zich herinneren ooit iets hierover gehoord te hebben en kan ons doorgeven welke Bernhard, Ben of Bernje of hoe hij ook hier mocht heten, bedoeld is? Wij zullen dit dan doorspelen aan dhr. Bas Verbeek, waarvan het adres in ons bezit is.

info@historischekringgente.nl, tel. 422400

Yvonne de Boer

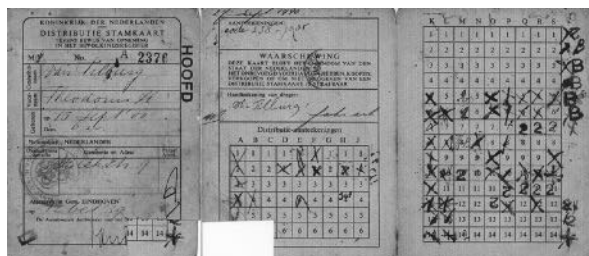
Distributie en de gevolgen

'Op de bon'

Om in tijden van schaarste de bevolking van (minimale) levensbehoeften te voorzien, gaat een regering meestal over tot distributie: het eerlijk verdelen van schaarse goederen. Iedereen kan tegen een redelijke prijs een bepaald rantsoen van goederen kopen die 'op de bon' zijn. Hamsteren en zwarte handel wordt met het stelsel zoveel mogelijk voorkomen.

Zowel tijdens de Eerste als Tweede Wereldoorlog kwam deze situatie van schaarste in ons land voor. Als gevolg van de Nederlandse neutraliteit in de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) zat ons land 'tussen twee vuren'. De Engelsen en Amerikanen beperkten of stopten de export van producten waar Nederland behoefte aan had, zoals graan, steenkool, olie, ijzer en staal. Daarom gingen in februari 1917 o.a. brood, bloem en rogge op de bon. Van de andere kant eisten de Duitsers dat zij handel konden drijven met het neutrale Nederland.

Bij distributie geeft de overheid distributiebonnen aan de bevolking. Daarvoor heb je een distributiestamkaart nodig. De Eerste Distributiestamkaart werd eind september 1939 uitgereikt en officieel ingevoerd op 11 oktober 1939. Deze

Door het uitgeknipte hoekje is de kaart ongeldig

distributiestamkaart werd verstrekt door ambtenaren van het distributiekantoor. Op deze kaart stonden je naam, adres, beroep en geboortedatum. De distributiewet werd op 24 juni 1939 officieel ingevoerd. De wet regelde zoals boven beschreven de rantsoenering van goederen in geval van nood en met name in oorlogstijd. Hieruit viel op te maken dat er al oorlogsdreiging aanwezig was. Vanaf 16 oktober 1939 werd begonnen met de distributie van suiker.

Kort voor de Tweede Wereldoorlog n.l. op 1 april 1937 was het Rijksbureau voor de Voorbereiding van de Voedselvoorziening in Oorlogstijd ingesteld.

Aan het hoofd stond ir. S.L. Louwes. Hij had tijdens de Eerste Wereldoorlog ervaring opgedaan met voedseldistributie als landbouwconsulent.

Persbericht

Hieronder staat een persbericht van het ministerie van Economische Zaken uit 1939.

'Vanaf dien datum zal men in den winkel slechts suiker kunnen koopen tegen inlevering van een nader aan te wijzen bon der Rijksdistributiekaart. Het rantsoen, dat men op dien bon, die geldig is van 16 oktober t/m 29 oktober kan verkrijgen, bedraagt ½ kg. Suiker.'

Het was winkeliers verboden vanaf 12 oktober suiker aan consumenten te verstrekken. Consumenten werd verzocht niet allemaal tegelijk op 16 oktober de bon in te wisselen. Omdat men er 'absoluut zeker van kon zijn dat men de toegewezen hoeveelheid suiker in de betreffende periode zou kunnen krijgen.'

Berekend was dat ½ kg. suiker voldoende moest zijn voor een normaal huishoudelijk gebruik. Er werden regelingen getroffen voor zieken, militairen met zaken- of ziekteverlof en 'hier te lande verblijvende vreemdelingen, die niet in het Bevolkingsregister staan ingeschreven'. Ook voor hotels, cafés- restaurants werden aparte regelingen ontworpen. Winkeliers kregen, gebaseerd op hun omzet, toewijzingen om suiker te kunnen kopen bij de grossier of fabrikant.

Het genoemde persbericht eindigde met de volgende tekst: 'Indien ieder medewerkt en de op hem betrekking hebbende voorschriften ten aanzien van de distributie nauwkeurig opvolgt, is het mogelijk, dat zelfs een onaangename noodzakelijkheid, als distributie der eerste levensbehoefte nu eenmaal blijft, met een minimum aan ongerief verloopt'.

Schaarse voedingsmiddelen en goederen waren zelfs in de jaren vijftig nog 'op de bon'. Koffie was het laatste product dat in 1952 weer vrij te verkrijgen was.

Distributiekring Elst nr. 462

De landelijke organisatie van de distributie, het Centraal Distributiekantoor (CDK) was gevestigd in Den Haag. Hieronder ressorteerden een aantal rijksbureaus en meer dan 500 distributiekringen. Voor kleine gemeenten werd een gemeenschappelijke regeling vastgesteld. Bij Ko-

ninklijk Besluit diende men samen een kring te vormen. Zo werd de gemeente Gendt ondergebracht bij de distributiekring Elst.

De eerste vergadering van de kring werd gehouden op maandag 11 september 1939 in het gemeentehuis te Elst. Op deze bijeenkomst waren aanwezig afgevaardigden van de gemeenten Bemmels, Dodewaard, Elst, Gendt, Heteren, Huissen, Valburg en de secretarissen van Elst en Dodewaard. Burgemeester van Gendt was toen H.H. Crevels (1933-1945). Er was ook een afgevaardigde van Hemmen aanwezig, waarschijnlijk door toedoen van baron Van Lynden, burgemeester van Valburg en grootgrondbezitter in Hemmen.

Aan de orde kwamen: gemeenschappelijke regeling, secretariaat, agentschappen, personeel en kosten agentschappen, bureau distributiedienst, benoeming personeel distributiekantoor, bezoldiging personeel distributie- kringkantoor en begroting.

Benoemd werden:

Bemmels: L.A.J.M. Ridder De van der Schueren

Dodewaard: D.J.C. Augustinus

Elst: G. Wassink (voorlopig)

Gendt: F.A.A. Smijers (voorlopig)

Hemmen: C.M. Ritsema

Heteren: mej. J. de Leeuw

Huissen: E. Vliem

Valburg: mr. G.A. F. Baron Van Lynden

In deze plaatsen kwamen ook agentschappen. Het kantoor van de distributiekring kwam in Elst in een gedeelte van het woonhuis Dorpsstraat 104. Voorzitter van de distributiekring werd de burgemeester van Elst, de heer W.Th. de Leeuw en secretaris van de distributiekring werd de heer H. Kammeraat, secretaris van de gemeente Elst.

Beschikbare bedragen voor agentschappen en salarissen

Om de eerste kosten te betalen kwamen de gemeenten overeen om, naar rato van het aantal inwoners, onderstaande bedragen beschikbaar te stellen.

Bemmels : f 750

Dodewaard : f 300

Elst : f 900

Gendt : f 400

Hemmen : f 100

Heteren : f 450

Huissen : f 600

Valburg : f 700

Dit kwam neer op 10-11 cent per inwoner.

Op 26 september 1939 werd de gemeenschappelijke regeling inzake de inrichting van de distributiedienst voor bovengenoemde gemeenten vastgesteld.

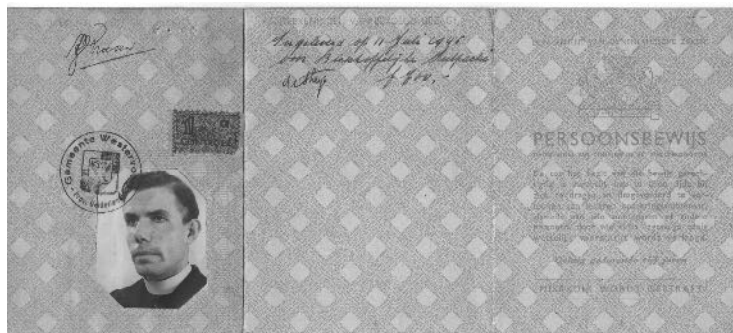
Voor Gendtse inwoners

Nog in september 1939 werden alle Gendtse gezinshoofden of afzonderlijk levende personen opgeroepen om de (toen) eerste *Distributiestamkaart* in ontvangst te komen nemen op het gemeentehuis aan de Markt (aan de dijk). De distributiestamkaart kon op vertoon van een legitimatiebewijs en oproepkaart in ontvangst worden genomen.

Het Gendtse distributiekantoor was het eerste jaar gevestigd in het gemeentehuis. De kaart uitwisselen met anderen zoals familieleden was verboden. Wanneer je de distributiebonnen had verkregen, kon je op aangekondigde tijden de winkels bezoeken om de aangewezen producten te kopen. In de krant stond elke week vermeld voor welke producten je bonnen nodig had en in welke week je die op kon halen. Omdat iedereen op het zelfde moment zijn bonnen moest inleveren, stonden voor de winkels vaak lange rijen mensen. Men had geld en distributiebonnen nodig. Had men wel geld maar geen bonnen, dan kon je niets kopen.

De bezetting van ons land

Toen de bezetting door de Duitsers begon op 10 mei 1940 werkte het distributiesysteem al volop in Nederland. De Duitse machthebbers hadden beloofd de vrijheid van de Nederlanders niet in te perken. Het dagelijks leven zou niet veranderen. Kinderen gingen in het begin gewoon naar school, de fabrieken werkten en de winkels waren op normale tijden open. Maar ze hielden zich niet aan de afspraak en stelden na enkele maanden van de bezetting toch nieuwe regels op. Ie-

dere Nederlander moest in de loop van 1941 een persoonsbewijs bij zich dragen. Verder werd de

verdeling van voedsel over de Nederlandse bevolking die eerder regionaal werd geregeld nu landelijk geregeld. De Duitsers gingen in de loop der jaren het dagelijkse leven steeds meer beheersen. De veranderingen waren ook binnen het gezin voelbaar. Nederlandse mannen en jongens werden verplicht in Duitsland te gaan werken. Hierdoor moesten huisvrouwen alleen zorg dragen voor het gezin. Daarnaast ontstond er een groot tekort aan voedsel. Gedurende de Hongerwinter van september 1944 tot de eerste maanden van 1945 moesten mensen vaak uren in de rij staan voor een half brood. Dit kwam vooral voor in de grote steden. In deze periode stierven meer dan 20.000 Nederlanders de hongerdood. In Gendt en omliggende dorpen hielp men elkaar en was er voldoende voedsel te verkrijgen. Bijna elke dag werden nieuwe maatregelen aan de Nederlandse bevolking opgelegd. Boeren raakten hun paarden kwijt aan de Duitse militaire machthebber en op pamfletten en in de kranten kon je lezen om hoe laat men diende te verduisteren. Mei 1943 kwam er een bevel tot inlevering van alle radio-ontvangtoestellen. Daar waar de Duitsers het nog voor het zeggen hadden werden eind 1944 mannen tot de leeftijd van 65 jaar opgepakt en gedwongen om voor de *Organization Todt* te werken. Deze organisatie, die in Nederland mensen oppakte om werkzaamheden te verrichten voor de bezetter, was genoemd naar zijn oprichter, Fritz Todt.

Het persoonsbewijs

Eind 1940 werd door de Duitse bezetter nog een maatregel ingevoerd. Iedereen ouder dan 14 jaar moest een persoonsbewijs bij zich hebben zodat je jezelf altijd kon legitimeren. Dit persoonsbewijs moest voorzien zijn van een pasfoto, vingerafdruk en handtekening. Wanneer je het persoonsbewijs bij aanhouding niet bij je had, kon

je hiervoor worden opgepakt. Vanaf 1941 kregen mensen van joodse afkomst op twee plaatsen een J in hun persoonsbewijs gestempeld. Dit werd met voorbedachten rade gedaan, zo kon men makkelijker Joden oppakken. Persoonsbewijzen

werden daarom regelmatig vervalst om mensen van joodse afkomst, verzetsmensen en onderduikers van goede papieren te voorzien. Ze konden dit alleen doen met behulp van de plaatselijke ambtenaren; die vervalsten dan de gegevens van de aanvrager. Joden die al een persoonsbewijs hadden gekregen, moesten zich in mei 1942 op-

nieuw melden. Door deze maatregel kwam daar de verplichting bij tot het dragen van de Jodenster zodat ze bij controles op straat direct te herkennen waren.

Wanneer gingen welke goederen op de bon?

In de loop van de oorlogsjaren kwamen er steeds meer goederen op de bon zoals uit onderstaand lijstje blijkt.

Juni 1940	Brood, bloem, koffie, thee, textiel, schoenen
Juli 1940	Grutterswaren, boter, margarine, spijsvetten
Aug. 1940	Zeep
Sept. 1940	Vlees en vleeswaren
Okt. 1940	Kaas
Nov. 1940	Eieren, koek, gebak, aardewerk, glazen voorwerpen, elektr. artikelen
Jan. 1941	Lucifers
Apr. 1941	Melk en aardappelen
Juli 1941	Jam en puree
Nov. 1941	Cacao en cacao producten
Mei 1942	Tabaksproducten en versnaperingen
Sept. 1942	Taptemelk
Dec. 1942	Appelen en zuidvruchten
Mei 1943	Alle surrogaten
Aug. 1943	Groenten en fruit
Sept. 1943	Alle huishoudelijke gebruiksvoorwerpen
Juli 1944	Alle soorten vis

Vlees en vleeswaren op de bon

In september 1940 kwamen vlees en vleeswaren op de bon. Alleen kleine zelfstandigen, fabrieksarbeiders en arbeiders werkzaam in de land en tuinbouw kregen een vergunning voor het houden van een huisslachtvarken. Voorwaarde was

GENDT

Huisslachttingsregeling Februari.
— Het keuren voor de huisslachtting voor de volgende straten zal geschieden:

De Burchtgraafstraat, Doornenburgsestraat, Dorpsstraat, Dries, Dijkstraat, Essenpasstraat, Galgendaal, van Halstraat, Kapelstraat, Kerkstraat, Kleine Raalt, Langestraat, Markt, Nijmeegsestraat, Polder, Schoolstraat en Waaldijk op 2, 10, 16, en 24 Febr. Voor de Angerensestraat, Broeksestraat, Flierensestraat, Groenestraat, Hegsestraat, Hemelstr., 't Hof, Hogevelde, Kommerdijk, Kruisstraat, Molenstraat, Munikhofsestraat, Olyhorststraat, Smidstr., Wleringenhoek, Woerdsestraat; Zandvoort en Zandvoortsestraat op 5, 11, 20 en 26 Februari.

De aangifte tot slachten dient te geschieden tenminste zes dagen voor het tijdstip van het slachten.

dat ze zelf een stukje grond hadden waarop voldoende voer kon worden geteeld voor het mesten van een varken. Wanneer een gezin een slachtvarken had, kreeg het een oormerk en werd zijn gewicht geschat. Aan de hand daarvan werd bepaald wanneer het gezin weer in aanmerking kwam voor verstrekking van vleesbonnen. Voor een varken werden vleesbonnen ingehouden van vier personen van vier jaar en ouder gedurende één jaar.

Een vleesbon gaf het recht op het kopen van vlees, meestal 100 gram. Van juni 1945 tot november 1949 (tot zo lang was het vlees op de bon) wisselde de hoeveelheid vlees per bon van 100 tot 300 gram.

Distributieagentschap Gendt

Burgemeester Crevels en de gemeentesecretaris de heer Smijers vertegenwoordigden de gemeente Gendt bij de eerste bijeenkomsten in Elst. Op de bijeenkomst van 28 november 1940 bracht de heer Smijers onder de aandacht dat de goederen-

voorraad voor de detaillisten eerder veel groter was. De winkeliers wachtten dikwijls met ongeduld op de nieuwe toewijzing. Ook bij de grote zaken zoals Albert Heijn en De Gruyter was de voorraad gering.

Hij vond dat de distributie was ingesteld om te komen tot een betere verdeling van goederen, maar dat hieraan werd tekort gedaan wanneer de winkeliers niet in de gelegenheid gesteld werden onmiddellijk na inlevering van de bonnen nieuwe goederen te bestellen.

Ondanks de rantsoenering bleef het tekort aan o.a. klompen, schoenen, benzine, kolen en fietsbanden toenemen. Werklieden verrichtten werkzaamheden bijvoorbeeld in de landbouw met het enige paar schoenen of klompen dat ze hadden; waren die versleten dan zaten ze ook zonder werk. Kinderen konden soms niet naar school door gebrek aan schoeisel.

Het personeel van de agentschappen

Bij de vaststelling van de gemeenschappelijke regeling werd voor ieder agentschap een ambtenaar aangesteld. Gendt was een uitzondering en kreeg er twee: de heren H. Verweijen en W. Brits. Voor bekostiging van het agentschap

VRIJDAG 21 NOVEMBER 1947

Weer 'n bon voor extra vlees

's-GRAVENHAGE, 20 Nov. — Voor personen van vijf jaar en ouder (groepen a, b en c) wordt wederom een extra-rantsoen van 100 gram vlees beschikbaar gesteld. In verband hiermede deelt het C.D.K. mede, dat voor het tijdvak van 23 Nov. t.m. 6 Dec. a.s. op bon 028 alg. 100 gram vlees of vleeswaren verkrijgbaar is.

kreeg de gemeente Gendt f 400 uitbetaald (ongeveer 10 ½ cent per inwoner).

Voor het distributie-kringkantoor te Elst werd een leider en een hulpkracht aangesteld. In augustus 1940 was duidelijk dat het personeel het werk niet aankon en dat er uitbreiding nodig

was. Het bedrag voor bekostiging van de agentschappen werd verhoogd. Ze mochten hier zelf invulling aan geven. Voor elke gemeente kon (binnen dit maximumbedrag) het nodige personeel aangesteld worden. Met betrekking tot Gendt vroeg de voorzitter wie daar als agent moet worden beschouwd. De heer Smijers, gemeentesecretaris gedroeg zich als zodanig, terwijl het dezer dagen terug ontvangen arbeidscontract door zijn dochter was ondertekend. Burgemeester Crevels van Gendt zei toe deze aangelegenheid de volgende dag te zullen bespreken. Mejuffrouw Smijers was in dienst van de gemeente Gendt.

Het distributiekringkantoor te Elst kreeg steeds meer werk en was regelmatig aan personeelsuitbreiding toe. In 1942 had het kringkantoor acht personeelsleden: de leider, plaatsvervangend leider, chef afdeling verantwoordingen, twee ambtenaren, chef afdeling rantsoenbonnen en

tieagentschap. Uit de ondertekening van het arbeidscontract bleek dat mejuffrouw Smijers in dienst was van distributieagentschap Gendt.

Vergadering van 27 oktober 1941

Tijdens deze vergadering kwam de evt. opheffing van het agentschap Gendt aan de orde. De accountantsdienst was nl. van mening dat het agentschap Gendt moest worden opgeheven en ondergebracht bij het agentschap Bemmelen. Dat had twee oorzaken: het elimineren van de invloed van derden op de gang van zaken en een meer economische personeelsbezetting. Burgemeester Crevels van Gendt verklaarde zich tegen deze maatregel te verzetten. Hij had meegewerkt om voor 215 mensen het agentschap Hemmen te handhaven en nu zou hij voor een bevolking van 4000 zielen een tegengestelde beslissing moeten nemen. Behandeling van zaken vanuit Bemmelen was praktisch onmogelijk. Als voorbeeld noemde hij de afgifte van fietsbanden. Crevels vroeg of het voornemen tot opheffing zijn oorzaak vond in de onenigheid tussen de gemeentesecretaris en de agent. Een van de leden antwoordde dat dit er mee te maken had en het voorstel gedaan was om de invloed van de secretaris uit te schakelen. Crevels vond dat er ook een andere manier was, namelijk: het onderbrengen van het agentschap buiten het gemeentehuis en stelde voor een lokaal te huren in het gebouw Providentia. Voorzitter De Leeuw, burgemeester van

bonnencontrole en twee reizend agenten met het oog op de tabaksdistributie

Klachten van het agentschap Gendt

Burgemeester Crevels noemde tijdens de bijeenkomst van 21-4-1941 enkele gevallen waarin hij meende dat zijn gemeente niet juist behandeld werd. Er werden te weinig schoen- en rijwielsbonnen verstrekt. Ook meldde hij dat er weinig plaats was in het gemeentehuis voor het distribu-

Elst, antwoordde dat Verweijen (agent Gendt) het werken moeilijk werd gemaakt. Als hij bijvoorbeeld de schrijfmachine wilde gebruiken, had juist de secretaris die nodig. Verweijen scheen als volontair der secretarie ontslagen te zijn, omdat hij iemand een schoenenbon verstrekt had tegen de zin van de heer Smijers. In elk geval kon het agentschap niet langer in het gemeentehuis ondergebracht blijven. Toen rees de vraag wat er met mej. Smijers moest of zou gebeuren als het agentschap elders gehuisvest werd. Alle leden waren het er over eens dat mejuffrouw Smijers een keurig meisje was, en vroegen of zij in Bemmelse tewerkgesteld zou kunnen worden om zo de invloed van haar vader uit te schakelen.

25 november 1941: reorganisatie van de distributiedienst

Eind 1941 werd in Providentia, eveneens op de Markt, (de voormalige Waterstaatskerk) een grote kamer met kachel gehuurd. Ook werd een tweedehands schrijfmachine aangeschaft. Voorheen deelden de gemeentesecretarie en het distributiekantoor een schrijfmachine. Zoals vermeld verliep dit niet altijd in goede harmonie. Mejuffrouw Smijers werd door deze reorganisatie in Bemmelse tewerkgesteld.

Aangepaste bedragen voor agentschappen en salarissen

Omdat de agentschappen steeds meer werk kregen, stegen de kosten. Daarom werden er nieuwe bedragen vastgesteld.

Elst	f 2700
Bemmel	f 2160
Valburg	f 2100
Heteren	f 350
Gendt	f 1200
Huissen	f 1800
Dodewaard	f 900
Hemmen	f 300

Mei 1942

In deze vergadering kwam naar voren dat het agentschap Gendt nog niet goed werkte. Ambtenaar Verweijen werd naar Bemmel overgeplaatst. Zijn plaats in Gendt werd ingenomen door de Bemmelse ambtenaar Piet van Hal. Burgemeester Crevels vroeg hoe het kwam dat het personeel nu al wist van deze voorgenomen overplaatsingen, terwijl dat bij het kringbestuur en hem onbekend was. Hij achtte dit onjuist.

Voorts wees de heer Crevels erop dat de huur

van de grote zaal in Gendt f 20 per dag was. Hij opperde de mogelijkheid om de kosten te beperken wanneer het dorp Doornenburg de distributiebescheiden in Gendt kwam afhalen. Crevels

Distributiekering Elst - 462

De Directeur van bovengenoemde dienst maakt bekend, dat de uitreiking bonkaarten 711, alsmede tabak, versnaperingen en gecombineerde kaarten zal plaats vinden op de navolgende data en uren :

HUISSEN (Zelfverzorgers)

Maandag 25 Aug. voor de letters R t/m V van 9,30—12 en van 1—3 uur.

Dinsdag 26 Aug. voor de letters W t/m Z van 9,30—12 en van 1—3 uur.

ANGEREN (Café Puplichuizen) Zelfverzorgers

Woensdag 27 Augustus voor de letters L t.m. Z van 9.30—12 en van 1—3 uur

DOORNENBURG (te Gendt) Zelfverzorgers

Donderdag 28 Augustus voor de letters A t.m. K van 9.30—12 en van 1—3 uur

Woensdag 27 Augustus voor de letters L t.m. Z van 9.30—12 en van 1—3 uur

BONNENLIJST

Tabak K 31 1 rantsoen

Tabak K 32 1 rantsoen

Tabak K 35 2 rantsoenen

Sigaretten of kerftabak.

merkte ook nog op dat Van Hal bij zijn overplaatsing van Bemmel naar Gendt een salarisverhoging kreeg van f 300 en thans f 1200 per jaar verdiende, terwijl Verweijen die van Gendt naar Bemmel ging minder loonsverhoging kreeg. Hij vond dit niet juist. De heer Brits ging naar Elst en mej. Smijers kwam weer terug naar Gendt.

Controle op tabak

Het kringkantoor te Elst kreeg steeds meer werk en was regelmatig aan personeelsuitbreiding toe. In 1942 had het kringkantoor acht personeelsleden, waaronder de al genoemde twee reizend agenten met het oog op de tabaksdistributie.

In mei 1942 waren tabaksproducten en versnaperingen op de bon gekomen. In de jaren dat tabak op de bon was verwerkten veel rokers kersen-

blad door de tabak. Straffe rokers die helemaal door de tabak heen waren, rookten zelfs puur kersenblad. Enkele sigarettenmerken waren Fiftie-Fiftie, Plaza en London Opinion.

Na de oorlog probeerden veel mensen tabakszaad of liever tabaksplanten te bemachtigen. Bart Schouten uit de Woerdsestraat bood in mei 1946 al tabaksplanten ter verkoop aan. De vraag naar tabak was zo groot, dat er zelfs een vereniging van Nederlandse-Amateur-Tabakkers werd opgericht: de N.A.T. De distributiedienst kocht die tabak op voor verwerking maar ook de N.A.T. maakte zelf sigaretten van het merk Amateur Sigaretten waarvan de prijs een cent per sigaret bedroeg. Op een pakje van twintig stuks kwam

nog wel vier cent belasting. In de dagbladen werd door fabrikanten tabak te koop gevraagd onder no. Bureau van dit blad. Eind 1946 reisde een tabak-aankoopcommissie naar Amerika en kocht daar een grote hoeveelheid grondstoffen voor de tabakverwerkende industrie. Ook werd er een grote hoeveelheid sigarettentabak uit Rhodesië aangevoerd, deze sigaretten kregen de naam Rhodesia. In 1949 ging de tabak van de bon.

Piet van Hal

Voor het agentschap Bemmelen werd in maart 1941 Piet van Hal aangenomen. Piet kwam uit het Limburgse plaatsje Bunde en had zich gevestigd te Bemmelen, eerst op het adres A 331 en later op de Papenstraat A 466. In maart 1942 werd hij aangesteld op het kringkantoor te Elst. Op een vergadering kwam naar voren dat het agentschap Gendts niet goed werkte. Juni 1942 kreeg Piet de leiding over het agentschap Gendts. Op 27 juni 1942 ondertekende Piet de arbeidsovereenkomst. Hij trouwde op 10 november 1942 met Helena

Francisca de Haas uit Bemmelen en het paar gingen in Gendts wonen aan de Dorpstraat. Werken voor de distributiedienst was toen niet

makkelijk, zeker als je oog had voor degenen die ondergedoken waren. Ondanks dat Piet zijn werknemersverklaring ondertekend had, waarin hij zich naar eer en geweten zou onthouden van handelingen gericht tegen het Duitse Rijk, werd hij toch lid van de Landelijke Organisatie voor

ven: algehele verzwakking.

Toen Piet werd gearresteerd was zijn vrouw Helena in verwachting. Na zijn arrestatie was hij doodsbang dat ook zij erbij betrokken zou raken, maar dat is gelukkig niet gebeurd. Op 9 juli 1944 is bij Helena een dochter geboren die de naam Rita kreeg.

V E R K L A R I N G

betreffende nakoming van verordeningen van den Rijkscommissaris o.s. afgeleid door
(naam): *P. P. v. Hal.*
ambtenaar van den distributiedienst in den distributiekring Elst.

Ik verklaar hierbij plechtig, dat ik, zoolang ik mijn ambt waarneem, de verordeningen en andere bepalingen van den Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied en van de hem ondergeschikte Duitsche organen naar eer en geweten zal nakomen en mij zal onthouden van elke handeling, gericht tegen het Duitsche Rijk of de Duitsche Weermacht.

Pit bekrachtig ik door mijn handtekening.

Bemmel 17 Maart 1942.
Handtekening: *P. P. v. Hal.*

Gemeente Elst

Hulp aan Onderduikers. De LO zorgde voor onderduikadressen en distributiebonnen. In juni 1943 werd voor agentschap Gendt mej. Leensen aangenomen als vaste kracht. Op 18 november 1943 werd Piet gearresteerd door de NSB-burgemeester Bruynis van Elst. Op dezelfde dag schorste hij ook mej. Braam (dochter van Hendrik Braam). Burgemeester Crevels die van deze arrestatie niet op de hoogte was gebracht, deed zijn beklag bij Bruynis. Die beweerde later dat hij er niet bij was geweest en dat deze arrestatie verricht was door de Sicherheitspolizei. Maar de arrestatie was wel degelijk door hem gedaan. Medewerkers van de distributiedienst Gendt, waaronder mej. Leensen, hadden hem gezien en als een bezetene tekeer horen gaan. Piet heeft een nacht gevangen gezeten in een cel onder het gemeentehuis in Gendt. Daarna is hij naar de Koepel in Arnhem overgebracht. Via kamp Vught is hij naar kamp Buchenwald gedeporteerd waar hij op 14 maart, bijna twee maanden voor het einde van de Tweede Wereldoorlog, is overleden. Als overlijdensoorzaak werd opgege-

Tweede Distributiestamkaart

De tweede distributiestamkaart werd door de Duitse bezetter ingevoerd om de duizenden onderduikers van voedsel af te snijden. In het begin van 1944 kwamen door vervalsingen en diefstallen uit distributiekantoren zoveel valse persoonsbewijzen, distributiekaarten en andere papieren in omloop, dat de registratie van de Duitsers vrijwel waardeloos was geworden. Dit was de reden dat er een tweede distributiestamkaart werd ingevoerd. Deze tweede distributiekaart veroorzaakte veel paniek bij het verzet, want daardoor werd het moeilijker om vervalsingen te maken terwijl die broodnodig waren voor de vele onderduikers die er waren, ook in Gendt. Meestal waren men-

AANTEKENINGEN										TWEDE DISTRIBUTIE STAMKAART	
										M	V
										462°	Nr 054773
										462°	
										Holland	
										H. van der Grinten	
										20. sep. 1946	
										GENDT (G.D.)	
										C 132	
										G.D. 241	

AANTEKENINGEN										TWEDE DISTRIBUTIE STAMKAART	
										M	V
										462°	Nr 054774
										462°	
										Holland	
										H. van der Grinten	
										21. Jan 1946	
										GENDT (G.D.)	
										C 132	
										G.D. 241	

sen ondergedoken, omdat ze niet voor de Duitse bezetter wilden werken in Duitsland. Verzetsgroeperingen pleegden regelmatig overvallen op de distributiekantoren waar de bonnen werden bewaard. Deze bonnen werden dan weer verdeeld onder de mensen die onderduikers in huis,

kelders, schuren of hooibergen hadden. Het zou nu veel moeilijker worden om te frauderen. De nieuwe stamkaart was nu alleen geldig in het eigen district, dus de woonplaats die officieel op het persoonsbewijs stond aangegeven. Hij moest ook persoonlijk op het gemeentehuis worden afgehaald. Op het persoonsbewijs werd dan een zegel geplakt, waarvan het nummer correspondeerde met dat van de nieuwe stamkaart. Met de invoering van de nieuwe stamkaart werd de eerste ongeldig gemaakt door er een hoekje af te knippen. Ons land werd in 503 distributiekringen verdeeld, die elk hun eigen nummer kregen. Dit nummer kwam voor op de stamkaart, inlegvel, controlezegel en de inlegvelbonnen. De hoekjes van de oude distributiestamkaarten, waarmee de ambtenaren het aantal uitgereikte stamkaarten moesten verantwoorden, drukte de PBC (Persoons Bewijs Centrale van het verzet) op grote schaal na. Bij de uitreiking hielden Duitsers en NSB-ers toezicht en hanteerden daarbij registers van gezochte personen.

Distributiebonnen voor onderduikers

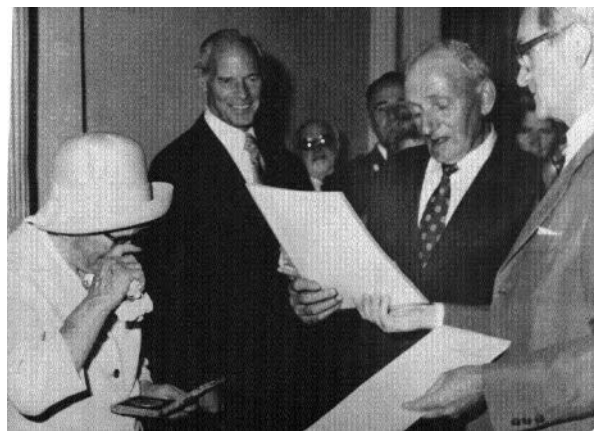
Gendt had in de oorlogsjaren twee officieel in dienst van de gemeente zijnde politieagenten, de opper-wachtmeesters Theo van Dalen en Jan Kersten. In 1943 werd daar nog een wachtmeester De Kuiper aan toegevoegd. Theo van Dalen nam in de oorlogsjaren 1940/1945 een bijzondere positie in die fel gericht was tegen de Duitse bezetter. In zijn huis aan de Dijkstraat 31 zaten naast zijn gezin (vier personen) acht mensen ondergedoken; de uit zes personen bestaande joodse familie Cohen, Stef Nissen uit Gendt en een zekere Jan uit Haaksbergen. Dat was in die tijd

De joodse doktersfamilie Cohen

toch een gewaagde onderneming. Eind 1944 had hij zelfs nog twee geallieerde piloten en drie Duitse deserteurs in huis, die na een bombardement op en rondom zijn woning weer een onderkomen kregen bij boeren in Flieren. Deze men-

sen en andere onderduikers werden 's nachts door Stef Nissen en Truus Voermans van eten en bonnen voorzien. Deze bonnen waren toen nog afkomstig van Piet van Hal. NSB-burgemeester Becude die Crevels vervangen had, werd door Theo van Dalen vaak om de tuin geleid. Theo fietste dan met hem door Gendt en terwijl hij zeker wist dat bij een bepaalde boer geen onderduikers zaten, maakte hij de opmerking: 'Daar moeten we maar eens gaan controleren'. Becude vond hem een plichtsgetrouwe politieagent, terwijl Theo alles in het werk stelde om wat maar met de Duitsers te maken had, te saboteren. Theo en zijn vrouw Bets kregen in 1974 de Yad Vashem onderscheiding, de hoogste die Israël kent.

De fam. Van Dalen ontvangt de Yad Vashem

NSB-burgemeester Bruynis van Elst

NSB-burgemeester N.W. Bruynis, bijgenaamd Rooie Nico, was een najager van zijn idealen en had zich toen het Hitler-regiem de kop opstak al spoedig aangemeld bij de N.S.B. In december 1942 werd hij benoemd in de gemeente Elst. De eerste officiële daad die hij verrichtte was het achter slot en grendel zetten van de gemeentesecretaris Hendrik Kammeraat. Ongeveer gelijk met de arrestatie van Piet van Hal in 1943 werden in Elst ook een aantal distributieambtenaren gearresteerd. In de periode dat Bruynis burgemeester van Elst was, zijn door zijn toedoen 20 distributieambtenaren gearresteerd. Deze mensen kwamen uit Elst, Valburg, Bemmelen en Gendt, waarvan er 9 naar verschillende concentratiekampen afgevoerd zijn en daar zijn overleden. In januari 1944 had hij zich nog aangesloten bij de Germaansche SS.

Op 7 september 1949 stond N.W. Bruynis voor de rechter in Arnhem. De eis was acht jaar gevangenisstraf. Twee weken later werd hij veroor-

GEMEENTE ELST

POSTREKENING 62460

VERZOEK BIJ ANTWOORD AAN TE HALEN

NO. 287.

BERICHT OP SCHRIJVEN VAN:

Aan
den Heer Burgemeester der gemeente

G E N D T.

ONDERWERP:

Arrestatie over-
heidspersoneel.

BIL.: geen.

ELST, 17 Februari 1944.

Aangezien mij gebleken is, dat U geen nauwkeurige mededeelingen hebben bereikt omtrent de aanhouding van den ambtenaar van den distributiedienst, de Heer van Hal, welke de leiding had van het agentschap te Uwert, heb ik de eer U te berichten, dat de Aussenstelle Arnheim der S.D. heeft toegestaan U mede te deelen, dat deze arrestatie verricht is door en vanwege de Sicherheitsdienst te Arnheim.

Ter vermindering van misverstand merk ik hierbij tevens op, dat mijn aanwezigheid in dit -(en dergelijke gevallen) - als Hoofd van den Distributiekring Elst verlangd is. In deze hoedanigheid worden ook alleen mijnerzijds sedert het begin van de onderhavige kwestie geregeld inlichtingen verstrekt aan den Commissaris der Provincie Gelderland.

Mijns inziens is dit de juiste handelwijze; bovendien wordt daarbij voorkomen, dat door onvoldoende bekendheid met de feiten een onjuiste voorstelling van de gang v zaken wordt gegeven.

Er/vl.

DE BURGEMEESTER VAN ELST,

1/12

te bevrijden zodat hij kon onderduiken? Er bestond toch een verzetsgroep in Gendt? Of dacht men dat het niet zo'n vaart zou lopen en het alleen een waarschuwing zou zijn? Na één nacht in het gevang in Gendt is Piet naar de Koepel in Arnhem gebracht. De avond voor de geboorte van zijn dochter is zijn vrouw nog op de fiets naar Arnhem geweest om Piet te bezoeken. Piet heeft zijn dochter niet meer mogen zien, want kort hierna werd hij naar kamp Vught overgebracht en vandaar naar het concentratiekamp Buchenwald. Daar in hij op 14 maart 1945 op 27 jarige leeftijd overleden. De gemeente Gendt heeft in 1955 een straat naar hem vernoemd. Aan Piet van Hal is postuum het Verzetsherinningskruis verleend.

deeld tot zes en een half jaar gevangenisstraf met aftrek van vier jaar en drie maanden voorarrest en ontzetting uit het kiesrecht voor het leven

Het agentschap Gendt na de oorlog

In mei 1944 verhuisde het distributiekantoor naar de Nijmeegsestraat, A116 in een ruimte van de wed. J.J.Th. Geveling. Augustus 1944 werd toestemming verleend door het Centraal Distributiekantoor om dit kantoor te verbeteren. Er werden twee loketten aangebracht en de wacht-ruimte werd vergroot. Na de Tweede Wereldoorlog is het distributiekantoor gehuisvest geweest in een ruimte bij Herman Boerstal.

Slot

De arrestatie van Piet van Hal en het gevolg daarvan bleef na de Tweede Wereldoorlog in stilzwijgen gehuld. Was er in Gendt toch iets misgegaan? Mensen waarvan ik dacht dat ze mij meer informatie konden geven, haalden hun schouders op. Piet van Hal was hoofd van het distributiekantoor in Gendt en verstreekte bonnen aan onderduikers. Dat is door nu nog levende medewerkers van hem bevestigd. Hij heeft zelfs na zijn arrestatie in Gendt nog aan een medewerkster laten weten waar ze de bonnen bij hem thuis kon vinden. Waarom is het niet gelukt hem

Rita bij het portret van haar vader tijdens onze tentoonstelling over de oorlogsslachtoffers

ringskruis verleend.

Aan dochter Rita is het Verzetsherinneringskruis van haar vader op 21 april 1983 overhandigd.

Henk Klaassen

Bronnen:

Mevr. A. van Oijen-Brussen

Mevr. B. Gerrits-Leensen

Mevr. G. Voermans

Dhr. G. Visser

Kwartierstaat van de Kersenkoningin 2009

Na het succes van de eerste kwartierstaat zetten we de ingeslagen weg voort. Dit keer viel het lot op de Kersenkoningin 2009. Dit is Renske Niënhaus, die werd uitverkorene om als representante van het organiserende Schuttersgilde “St Sebastianus” op te treden. Tezamen met haar hofdames Vera van Driel en Renske van Rijn heeft zij zich op voorbeeldige wijze van haar taak gekweten.

Renske Niënhaus wordt geflankeerd door haar hofdames Renske van Rijn, links en Vera van Driel, rechts

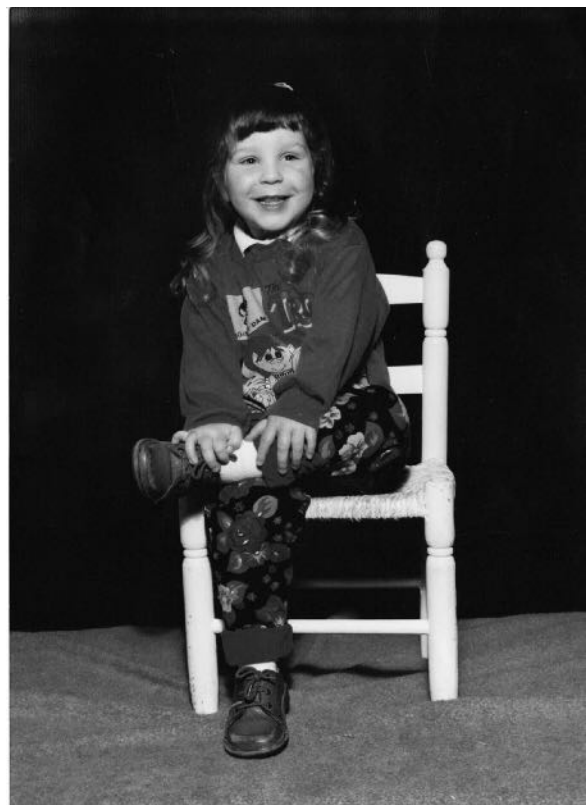
Voor deze amateurgenealoog aanleiding om haar kwartierstaat te gaan maken. Er kon voor een klein gedeelte worden geput uit de informatie die bij de onze historische kring zelf voorhanden is, maar ook een reis naar het archieven te Arnhem, de Stadt Kleve en de Gemeinde Kranenburg behoorde daarbij. Dat de archieven in Duitsland niet zo systematisch gerangschikt zijn als in Nederland, heeft ertoe geleid dat helaas niet de hele kwartierstaat gevuld is.

Nu de probant zelf, want zo heet in genealogische kringen de persoon van wie een kwartierstaat wordt gemaakt. Everdina Johanna Maria Renske Niënhaus werd als tweede dochter en

Renske als baby

derde kind van Theo en Dyo Niënhaus geboren op dinsdag 25 april 1990. Zij kwam op een voor de familie wel heel vertrouwde plaats ter wereld, namelijk de locatie waar ook haar vader Theo, grootvader Jan en overgrootvader Theo Niënhaus hadden gewoond: Hemelstraat 6 te Gendt.

Renske als kleuter

Haar eerste stap in de grote mensenwereld werd gezet in 1994 toen zij naar de basisschool “De Vonkenmorgen” in Gendt ging.

In 1998 als achtjarig meisje werd zij lid van het Schuttersgilde "St Sebastianus". Een keuze die kennelijk niet moeilijk is geweest, omdat de overige familieleden al aardig deuntje meebiezen in het korps. Het was goed voor de gezamenlijke oefeningen thuis, want dat hoorde er ongetwijfeld bij.

In 2002 ging Renske naar het OBC te Bemmelen en voltooide daar in 2006 haar VMBO. Van 2006 tot 2009 volgde zij het MBO en slaagde voor de opleidingen schoonheidsspecialiste, pedicure en medisch pedicure.

Renske blies als vroeg een aardig partijtje mee

Momenteel heeft Renske een schoonheidssalon in Gendt en Velp en als jonge ondernemer probeert zij een plaats op de markt te veroveren.

Begin 2009 werd Renske gevraagd om Kersenkoning 2009 te zijn voor de organiserende vereniging; een taak die zij graag op zich heeft willen nemen.

Willem Rasing

Haar kwartierstaat is op de volgende bladzijden te vinden.

De Kersenkoningin en haar hofdames met links op de achtergrond als chaperonnes de moeder van Renske, Dyo Niënhaus en daarnaast Hanny Van Heck

32+33 Johann Theodor Niënhaus Geb te Brunen 26 november 1809 overl Bommel 13 juli 1893 Gehuwd 1857 Reinera Sloot geb Didam 3 februari 1829 overl Bommel 10 april 1863	34+35 Johannes Theo- dorus Kerkman geb Gendtl 19 oktober 1839 overl Gendt 26 mei 1903 Gehuwd 1864 Sophia Joosten geb Gendt 4 augustus 1843 overl Gendt 27 december 1927	36+37 Theodorus Visser geb Bommel 3 februari 1834 overl Gendt 8 januari 1920 Gehuwd 1861 Everdina Hermesen geb Gendt 29 april 1834 overl Gendt 25 mei 1912	38+39 Arnoldus Leenders geb Gendt 19 augustus 1820 overl Gendt 17 december 1905 Gehuwd 1848 Petronella Wieland geb Bommel 9 augustus 1819 overl Gendt 26 oktober 1891	40+41	42+43 Hendrikus Verheijen geb Ubbergen 1842. overl Ubbergen 4 oktober 1929 Gehuwd 1874 Catharina Jansen geb Groesbeek 15 mei 1849 overl Ubbergen 5 december 1919	44+45 Johann Berns Geb Nutterden 8 april 1821 Gehuwd 1872 Theodora Heyckmann Geb te Dusseldorf 22 september 1835	46+47
16 Johannes Theodorus Niënhaus Geboren te Bommel, 30 mei 1860 overleden te Gendt, 21 januari 1935	17 Grada Kerkman geboren te Gendt 10 juli 1870 overleden te Gendt 26 december 1957	18 Hendrik Van Deelen geboren te Gendt op 11 november 1863 overleden te Gendt, 4 april 1910	19 Geertuida Leenders geboren te Gendt op 17 oktober 1861 overleden te Gendt 27 februari 1903	20 Gerrit Van den Hurk Geb 1878	21 Elisabeth Verheijen Geboren te Ubbergen, Leuth 25 november 1878 Overleden te Ubbergen 27 december 1916	22 Rutger Peter Berns geboren Nutterden 4 oktober 1873 overleden te Nutterden 14 februari 1968 Landbouwer	23 Maria Arntz Geboren te Rindern ± 1870 Overleden te Dusseldorf ± 1917
Gehuwd te Gendt, 22 april 1895		Gehuwd te Gendt, 31 mei 1892		Gehuwd te datum		Gehuwd te Kranenburg, ±1899	
8 Theodorus Johannes Niënhaus geboren te Gendt, 14 maart 1896, overleden te Huissen 16 augustus 1935		9 Johanna Van Deelen geboren te Gendt, 23 november 1894, overleden te Gendt 2 mei 1986		10 Johannes Hendrikus Van den Hurk geboren te Nutterden 6 april 1906, overleden te Gendt 15 februari 1984		11 Maria Theodora Berns geboren te Nutterden, 24 januari 1900, overleden te Heilige Landstichting 2 maart 1962	
Gehuwd te Gendt, 22 november 1927				Gehuwd te Kranenburg, 18 augustus 1928			
4 Johannes Hendrikus Niënhaus Geboren te Gendt, 20 augustus 1929 Timmerman				5 Elisabeth Aleida Catharina van den Hurk Geboren te Heilige Landstichting, 6 december 1931			
Gehuwd te Groesbeek, 2 juni 1956							
2 Theodorus Johannes Maria (Theo) Niënhaus Geboren te Gendt 1 juni 1959, Aannemer							
Gehuwd te Gendt							
Everdina Johanna Geboren te Gendt Kersen							

48+49 Joannes Hendriks geb Bommel, Doornenburg 27 oktober 1819 overl Doornenburg 17 juni 1881 Gehuwd 1861 Johanna Gelsing geb Pannerden overl Doornenburg 27 september 1875	50+51 Johannes Driessen geb Millingen aan de Rijn, 4 maart 1808 overl Bommel Gehuwd 1835. Hendrika Damen Geb te Didam 30 juli 1818 overl te Bommel 5 oktober 1890	52+53 Frederik Pruijn Geb te Gendt. 7 maart 1808 overl Bommel 23 december 1875 Gehuwd 1835 Geertruida Barten geb te Gendt 30 mei 1812. overl Bommel 24 december 1852	54+55 Hendrikus Cornelis Witjes geb Bommel Doornenburg 4 december 1829 overl Bommel 2 november 1894 Gehuwd 1851 Alberta Engelen geb Huissen 27 november 1822 overl 9 juli 1874	56+57 Theodorus Visser geb Bommel 3 februari 1834 overl Gendt 8 januari 1920 Gehuwd 1861 Everdina Hermesen geb Gendt 29 april 1834 overl Gendt .25 mei 1912	58+59 Johannes Willemsen geb Bommel 29 september 1832 overl Gendt 27 januari 1912 Gehuwd Dina Bouwman geb te Nijmegen 25 december 1822 overl te Gendt 20 december 1890	60+61 Lucas Meyer geb Valburg 4 december 1806 overl Gendt 13 maart 1882 Gehuwd 1837 Helena van Kempen geb te 's Hertogen- bosch 14 juli 1816 overl te Gendt 20 maart 1878	62+63 Evert Willem Joosten geb Gendt 8 september 1799 overl Gendt 19 juni 1880 Gehuwd 1842 Gerarda Gerritsen geb te Beek, Bergh 29 december 1815 overl te Gendt 15 april 1900
24 Johannes Hendriks geboren te Bommel, Doornenburg op 10 augustus 1851 overleden te Bommel, Doornenburg 7 maart 1911 Gehuwd te Bommel 20 april 1881	25 Catharina Wilhelmina Driessen geboren Bem- mel, Doornen- burg op 6 juli 1858 Overleden te Bommel. 6 april 1915	26 Hendrikus Pruijn geboren te Bommel, Doornenburg op 4 maart 1845 overleden te Bommel, Doornenburg 27 november 1889 Gehuwd te Bommel 8 februari 1875	27 Anna Maria Witjes geboren te Bommel, Doornenburg op 16 oktober 1853 overleden te Bommel, Doornenburg 23 januari 1923	28 Theodorus Visser geboren te Gendt op 23 februari 1862 overleden te Gendt 7 maart 1911 Gehuwd te Gendt, 28 augustus 1884	29 Miet Willemsen geboren te Groesbeek 13 januari 1861 overleden te Gendt 31 januari 1942	30 Willem Meyer geboren te Gendt 16 februari 1840 overleden te Gendt 2 januari 1922 Gehuwd te Gendt, 5 mei 1875	31 Bernardina Joosten geboren te Gendt 1 april 1853 overleden te Gendt 16 juli 1947
12 Stephanus Hendriks geboren te Bommel, Doornenburg 27 oktober 1889 overleden te Bommel, Doornenburg 21 oktober 1963 Gehuwd te Bommel, 20 juli 1922		13 Hendrina Pruijn geboren te Bommel, Doornenburg 12 augustus 1885 overleden te Bommel 13 juli 1973		14 Hendrikus Visser geboren te Gendt 30 maart 1889 overleden te Gendt 14 juni 1956 Gehuwd te Gendt, 5 mei 1916		15 Johanna Meyer geboren te Gendt 23 september 1892 overleden te Gendt 23 januari 1987	
6 Johannes Hendriks Geboren te Bommel, Doornenburg 30 april 1926 Overleden te Gendt 18 januari 1984 Metselaar Gehuwd te Gendt, 12 oktober 1955				7 Everdina Visser Geboren te Gendt 18 september 1933			
3 Everdina Johanna Hendrina Maria (Dyo) Hendriks Geboren te Gendt 28 augustus 1958 8 april 1983							
1 Maria (Renske) Niënhaus 25 april 1990 koningin 2009							

Wie heeft informatie over de vooroorlogse burgemeesterswoning?

Een paar maanden geleden kregen wij de vraag van een kunsthistorica van de Universiteit van Utrecht of wij meer wisten over een burgemeesterswoning die de architect W.A. Maas (1897-1950) rond 1935 in de voormalige gemeente Gendt voor de burgemeester zou hebben ontworpen.

Het zou, zo zich de zoon van de architect nog herinnert, misschien een wit huis met een rieten kap zijn geweest. Meestal paste Maas stalen ramen toe, ook bij de wat landelijkere ontwerpen. Bovendien had hij een handelsmerk, namelijk gemetselde bloembakken als onderdeel van de woning. Of dat ook zo was bij de burgemeesterswoning in Gendt is nog niet te zeggen.

Wat weten we? Van 1933 tot bijna aan het eind van de oorlog is H.H. Crevels burgemeester van Gendt geweest. Na de oorlog is hij opgevolgd door burgemeester V.d. Meulen. Dus Crevels huis moet de bewuste woning zijn geweest. Maar Crevels woonde vóór de 2e W.O. op twee adressen. Eerst aan **de Dorpstraat** en later verhuisde hij naar Markt 10. De fam. Verheij betrok na Crevels dat pand aan de Dorpstraat en zij hadden het ongeluk dat hun huis tijdens de oorlog getroffen en verwoest werd. Dat huis stond **op de plek waar na de oorlog de Nieuwstraat aangelegd is** en bestaat dus niet meer. Was dat wel een witte, rietgedekte woning? Niemand kon ons dat tot nu toe vertellen, maar misschien kan een foto uitsluitsel geven. Wijzelf hebben er geen goede foto van in ons archief. De oude foto's die wij wel in ons archief hebben van de Dorpstraat/Leemstraat, zoals de straat heel vroeger heette, laten dit huis niet duidelijk zien

Wie heeft er daarom nog een foto van vóór de Tweede Wereldoorlog van deze plek? U hoeft die foto echt niet te missen, want wij kunnen die scannen en daarna wordt die geretourneerd.

Crevels was inmiddels verhuisd naar de Markt 10. We hebben daar het exacte bouwjaar en de architect nog niet van kunnen achterhalen, maar het zou dezelfde geweest zijn die ook Markt 12 bouwde, waar ook een burgemeester gewoond heeft, nl. Crevels opvolger V.d. Meulen. **Wie kan zeggen of Maas toch de architect van Markt 10 en Markt 12 is geweest?** Dat het een

Markt 10. Geen monument omdat in de loop der jaren teveel aan het interieur gewijzigd is

witte, rietgedekte villa was, is immers slechts de vage herinnering van zijn zoon, die toen nog

Markt 12 staat sinds een paar jaar wel op de definitieve Gendtse monumentenlijst

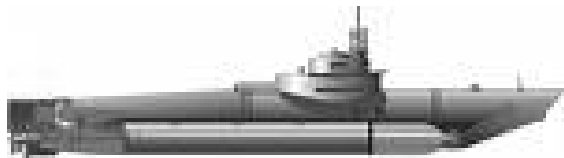
kind was. We zullen alle informatie weer doorgeven aan de Universiteit van Utrecht t.b.v. hun project architectuur van dhr. Maas.

Yvonne de Boer

Oproep boekbinder

Onze oproep voor een boekbinder in de vorige uitgave leidde direct tot de komst van een boekbindster. Even goed, nietwaar. Het is Annet Gerritsen-v. Alst. Zij heeft inmiddels al een aantal tijdschriften voor ons ingebonden en daar zijn we heel tevreden mee.

Enkele weken geleden stonden de kranten vol van de ontdekking van een duikboot in de Waal bij Gendt. Gerard Janssen was als een van de eersten ter plaatse. Hieronder zijn verhaal.

Een Duitse “Bever” in de Gendtse polder

Een BIBER, Bever, een eenpersoons mini-onderzeeër, is recent op de oever van de Waal in de Gendtse polder gevonden. Theo Meyer uit de Hanzestraat 16 in Gendt was de eerste die ons hierop opmerkzaam maakte. Hij e-mailde de kring op 7 september dat ter hoogte van steenfabriek de Zandberg in de Gendtse polder, bij meetpaal 875, mogelijk een deel van een vlieg-

tuig uit de Tweede Wereldoorlog boven water was gekomen. Hij schreef dat er een klein gedeelte boven het zand uitstak en dat een groot deel verder onder het zand doorliep. Hij dacht dat het wel interessant voor de historische kring zou zijn en dat was het inderdaad. Ik zelf zoek al vanaf 1973 de kribvakken van de Waal af naar vondsten uit het verleden, van kribvak 1 bij Haalderen tot kribvak 41 bij Hulhuizen. Het lag dan ook voor de hand dat aan mij gevraagd werd eens te gaan kijken. Meerdere kringleden hadden al een groot stuk metaal in het water zien liggen, zonder te weten wat het was. Diezelfde dag nog, 7 september, ging ik kijken, en zag een voorwerp van ijzer dat half in het water lag, voor mijn gevoel een deel van een vaartuig. Geen vliegtuig, want dan had het van aluminium moeten zijn. Dus het water in en foto's gemaakt.

Twee weken later was op een zondagmiddag de waterstand erg laag; lager dan ik ooit eerder gezien had. Ik kon op plaatsen lopen waar ik nog nooit had kunnen lopen. Op de plaats waar de middeleeuwse geul van de Waal de polder in-

loopt, lag een grote zandvlakte. Op die plaats trof ik een jongen en een meisje aan die ook aan het zoeken waren. We raakten aan de praat en hij vroeg me waarom aan de rand van het water de stenen alle op een rijtje lagen. Ik kon hem vertellen dat bij deze plek vóór 1852 het veerhuis gestaan had van de familie De Beijer. De stenen zijn nog van de aanlegkade van het veer. Wat verderop lag nog de ankerketting met de ijzeren haak. Jaren terug had ik deze al zien liggen en omdat deze nog vast zat aan de stalen kabel, vond ik het toen beter om hem te laten liggen. Inmiddels is hij los komen te liggen en is deze nu opgeborgen om geconserveerd te worden. De jongen vertelde mij dat hij een stuk terug een deel van een duikboot had zien liggen. Ik zei hem dat ik er al bij was geweest en nog niet precies wist wat het was. Volgens hem was het een Biber, een eenpersoons duikboot, gebruikt bij de aanval van de Duitsers op de Waalbrug. Hij raadde me aan om dat eens op internet op te zoeken en dit is de informatie die ik daar vond.

German Biber

Mini-onderzeeer

De Biber was een Duitse kleine, eenmans U-boot. Ontworpen begin 1944. Het ontwerp van deze boot deed sterk denken aan de Engelse Welman-Craft onderzeeër, die tijdens een aanval op Bergen in Noorwegen in Duitse handen was gevallen. De lengte van de Biber was 9.03m, grootste breedte 1.57m, breedte druklichaam 0.96m. Dit druklichaam was uitgevoerd in 3mm staalplaat. De waterverplaatsing was 6.3m³. Een 2,5 ltr. 32-PS-Opwel-Blitz LKW (vrachtautomotor) benzine-motor gaf de boot bij oppervlaktevaart een snelheid van 6,5Kn. Drie bakken met 4 batterijen (2x26, 2x12 cellen) gaven de 13 Ps elektromotor een gemiddelde snelheid onder water van 5,3Kn. Er kon 225 liter brandstof (benzine) meegenomen worden en dat was goed voor een vaarbereik aan de oppervlakte van 100 zeemijlen bij 6,5Kn. In de onderwatervaart kwam men aan 8,5 zeemijlen bij 5,3Kn en 8 zeemijlen bij 2,5 Kn. De duik-

diepte lag op zo'n 20 meter, maar kon met meer dan 50 % worden overschreden. De bewapening bestond uit twee 53.3 cm elektro torpedo's van het G7 type die in halfronde uitsparingen aan weerszijden van de boot werden meegenomen. Ook kon de Biber in plaats van torpedo's mijnen meenemen en leggen. Het varen van de Biber was niet van gevaren ontbloot. Zo leidde de benzine-motor nogal eens tot explosiegevaar. En de afvoer van de uitlaatgassen was ook niet geheel zonder problemen.

Hier laat ik het er even bij, maar verdere informatie over de Biber is te vinden op www.dutchsubmarines.nl/german_biber.htm De batterijen van de Gendtse U-boot vormden ooit voor Gendtse jongeren een aanleiding om zes jaar na de oorlog, 's nachts bij volle maan, eens een kijkje te gaan nemen. Later in dit verhaal kom ik hierop terug.

Op 20 september kreeg Yvonne de Boer, de secretaris van de kring, een mailtje van Roy Schennink, de betreffende jongen, dat hij bij het struinen langs de Waal een meneer van de HKG tegengekomen was, die hem verteld had dat de kring op zoek was naar de aard van het voertuig dat in het zand lag. Hij gaf meteen duidelijke informatie. Hiermee was dus Roy Schennink de eerste die ons kon vertellen wat er aangespoeld was.

Donderdagmorgen 24 september heb ik voor de tweede keer foto's gemaakt van de duikboot. Het water was inmiddels nog verder gezakt. De mini-boot lag nu geheel op het droge, voor een deel

zichtbaar. Torpedo's waren zo te zien niet meer aanwezig.

Op donderdag 24 september om 19.08 uur heeft de historische kring deze vondst gemeld bij de burgemeester van de Gemeente Lingewaard. Hierbij had ik al aangegeven dat de kring het op prijs zou stellen als de miniduijboot voor de gemeente behouden kon blijven, bijvoorbeeld als tentoonstellingsobject in Fort Pannerden.

Op vrijdag 25 september zijn de resten van de duikboot geborgen. Helaas kon ik er zelf niet bij zijn. De berging is uitgevoerd door de Explosieve Opruiming Dienst, die speciaal een deskundige van de Marine op het gebied van duikboten uit Den Helder had laten komen. De opsporingsambtenaren van de gemeente Lingewaard hadden het Waalstrand afgezet en op de Waal was er assistentie van de Rijkspolitie te Water. Deze laatste heeft via de computer uitgezocht om welk type duikboot het hier ging. Roy Schennink en zijn vriendin Tamara Hendriks hadden het voorrecht om bij de berging aanwezig te mogen zijn. Hier hoorde hij ook de bevestiging dat zijn aanname, dat het een Biber betrof, juist was.

Inmiddels hebben beiden zich aangemeld als medewerkers van de sectie archeologie en gaan ze zich bezighouden met het determineren van de gevonden voorwerpen van de kribvakken aan de Waal.

Van de berging van de duikboot is door Mw. K. Bernadus van de dienst Lingewaard een fotover-

slag gemaakt en dit is ter beschikking gesteld aan de Historische Kring Gendt.

Nadien kon ik nog tweemaal een melding doen van het vinden van explosieven langs de Waal in Gendt. In zo'n geval is afblijven en direct melden aan de politie raadzaam. De dagbladen en de televisie hebben uitgebreid aandacht besteed aan deze opmerkelijke vondst.

Op maandag 29 september heeft dhr. Peter Witjes van de afdeling veiligheid van de gemeente Lingewaard ons laten weten dat het college van B&W besloten heeft, niet aan onze wens tegemoet te komen om de mini duikboot onder te brengen in Fort Pannerden. De reden hiervan was *DE WAARDE VAN HET OBJECT WAS VAN BOVEN LOKAAL BELANG.*

De miniduijboot zal worden overgebracht naar het Nationaal Bevrijdingsmuseum 1944-1945 in Groesbeek. In De Gelderlander van 1 oktober hebben we kunnen lezen dat de directeur van het museum, dhr. Wiel Leenders, het een interessante aanwinst vindt voor zijn museum vindt. Het object blijft eigendom van de Gemeente Lingewaard en zal eventueel als zich er een gelegenheid voordoet, tentoongesteld worden in het Fort. De gevonden duikboot is zwaar gehavend en niet meer compleet. Achteraf gezien lijkt mij dit ook de beste oplossing: zij beschikken over de middelen en de expertise om deze duikboot goed te conserveren.

In de dagbladen werd ervan melding gemaakt dat er sprake was van meerdere duikboten. Er zouden mensen uit Gendt zijn die na de oorlog bij de boten zijn geweest en er zelfs batterijen uitgehaald hebben. Naar aanleiding van de persberichten ben ik gebeld door een familie uit Angeren. Zij hadden informatie over de vondst van de duikboot in Gendt. Ik kreeg een mevrouw aan de lijn (naam bij mij bekend) die als 17-jarige drie

duikboten aan de oever van de Waal had gezien. In september 1951 is zij 's nachts bij maanlicht samen met haar twee broers van 25 en 27 jaar, bij de drie duikboten geweest. Zij moest van hen op de uitkijk staan. Er waren geen lijken meer aan boord. De drie boten lagen als het ware "geparkeerd" op de oever van de Waal. Zij hadden de indruk dat de drie "piloten" uitgestapt waren; er tussenuit geknepen waren. Dit leidden ze af aan het feit dat het zelfmoordcommandoacties waren en het op het eind van de oorlog was. In 1944 woonde ze aan de Kommerdijk in Gendt. Haar vader had in de polder aan de Waal weiland. Als men de koeien ging melken, kon men zien dat als er Duitsers op de dijk verschenen die vanuit de Ooij aan de overzijde van de Waal beschoten werden. Ook vertelde ze dat er regelmatig met de roeiboot gebunkerd werd, ko-

Zo ziet de duikboot er in zijn totaliteit uit, nogal verroest door de lange tijd in het water

len tegen spek en boter geruild, met de schippers die op de Waal voeren. Je moest wel oppassen wie je het vroeg, want je kon ook een verkeerde treffen. Die nacht in september heeft ze geholpen om de accu's uit de duikboten te halen. Ze kon niet meer vertellen of er nog torpedo's aan boord waren. Eén duikboot lag wat hoger op de oever in het zand; de andere twee wat lager aan de waterlijn. Vermoedelijk zijn de Duitsers er nooit

achter gekomen waar hun onderzeeërs waren gebleven.

Waarom zijn ze niet eerder opgemerkt? Waarschijnlijk zijn ze vrij snel onder water verdwenen en niet meer gezien tot ze door de lage waterstand opnieuw boven water zijn gekomen. De waterafvoer bereikte dinsdag 6 oktober de laagste waarde sinds 2003, om precies te zijn 840 kubieke meter per seconde. In 1947 toen de afvoer op het dieptepunt was, voerde deze zelfs 620 kubieke meter af. In 1947 was het nog heel normaal dat er oorlogstuig was achtergebleven. Op de actuele waterstanden.nl vinden we de actuele en de historische waterstanden. In de tabellen zit er een merkwaardig verval van voor of van na de oorlog. In 1951 was het de laagste stand in vergelijking met de standen van voor de oorlog.

De kosten van de gehele operatie waar groot materieel voor was aangerukt, worden betaald door de gemeente Lingewaard uit het budget veiligheid. Bij navraag liet de woordvoerder van de gemeente ons weten dat de kosten nog niet bekend waren.

Nu is het wachten op een nog lagere waterstand of er nog meer boven water komt of misschien zijn, zoals de geruchten gaan, de andere twee duikboten al geborgen. Mogelijk komt er in de toekomst nog meer informatie boven water.

Gerard Janssen, sectie geografie

Tentoonstelling in De Stratemakertoren

Zoals we in de vorige Ganita mare al meldde is momenteel in museum Het Valkhof de tentoonstelling De wereld van Katherina, over het bijzondere Getijdenboek van Katherina van Kleef uit ca. 1440 te bezichtigen. Tot januari is eveneens in De Stratemakertoren in Nijmegen een tentoonstelling te zien over de reizen die Katherina maakte in het hertogdom Gelre. Ook de reizen van haar man, hertog Arnold naar het Heilige Land komen aan bod. Er zijn verschillende kostuums uit die tijd te bewonderen, uitgevoerd o.a. door het bekende atelier van Stadelmaier, dat ook misgewaden voor de Paus ontworpen heeft.

Kulturhus Gendt

Belangstellend volgt de Historische Kring Gente de ontwikkelingen rond het Kulturhus. Zag het er bij de presentatie van de eerste plannen naar uit dat de bouw een kaalslag zou betekenen voor het gebied Dorpstraat – Nijmeegsestraat – Markt, de nieuwe ontwikkelingen stellen de kring min of meer gerust.

In het bedoelde gebied staan gebouwen als Martinuskerk, Providentia, Mariakapel, bibliotheek en het (oude) Wit-Gele Kruisgebouw, die een samenhangend geheel vormen. De uit 1908 stammende neogotische pastorie en de basisschool met onderwijzerswoning passen in dit geheel dat volgens drs. Roger Crols van het Geldersch Genootschap (een vereniging die gemeenten adviseert over het behoud en bevordering

het oorlogsgeweld in 1944-1945 geen gebouw onbeschadigd gelaten had, weer op te bouwen.

Om het eerste plan, dat zes miljoen euro ging kosten, te betalen, zouden bibliotheek en kersenvongerd (met sprauwenjager) plaats moeten maken voor woningbouw. De kring heeft op 28 juni in een brief aan B en W gevraagd rekening te houden met de waarde van dit Gendtse historische erfgoed. Uit de nieuwe plannen blijkt dat als basis voor het Kulturhus Providentia en de Leemhof zullen dienen. Daardoor blijven waardevolle elementen aan de kop van de Dorpstraat bewaard. En daarmee is de Historische Kring Gente erg blij.

Geert Visser

van schoonheid van stad en land) een *‘uniek ensemble van naoorlogse wederopbouw’* is, dat het zeker waard is om behouden te blijven.

Zijn de gebouwen en de inrichting van het gebied de fysieke en zichtbare uiting van de wederopbouw, daarachter ligt een mentale dimensie. Het gebied is ook een weerspiegeling van de mentaliteit van de Gendtenaar die na de oorlog de mouwen opstroopte om zijn dorp, waarvan

Lezing Van Schaakbord tot Stamboom

Binnenkort houdt onze Willem Rasing weer zijn lezing over genealogie. Ditmaal voor de Historische Kring Bemmelse. Mocht u deze interessante lezing, die hij een tijdje geleden voor ons hield, gemist hebben, dan kunt u de schade inhalen op dinsdag 3 november 2009 in Cultureel Centrum De Kinkel in Bemmelse, aanvang 20.00 uur. Gratis toegankelijk.

Aanwinsten

Ontvangen van:

Dhr. G. Gerritsen, ratel van de Sprauwenjagers
Gerard Janssen, boekje Kaarten van Gelderland van de Gelre Vereeniging

Harry Scholten, fotoboek huwelijk 1947

Henk Evers, bouwtekening Kommerdijk uit 1904

Mevr. A. Kersten-Hendriks, bidprentjes en diversen

Uit nalatenschap **Tom Nahon** enige boeken

Van **Robert Melchers** uit Huissen: twee originele tekeningen van de Munnikhof gemaakt door Ton Bredie. Gebruikt in zijn boek Toegang tot het verleden

De familie Van Driel heeft net als vroeger met fiets en kruiwagen de overtocht met het veer gemaakt.

Foto: Eugene van Moerkerk

Evacuatieocht nagelopen

In oktober was het 65 jaar geleden dat bakker Carel van Driel met vrouw en zes kinderen noodgedwongen vanwege de oorlog uit Gendt weg moest. Zij hadden net hun tienjarige zoon en broertje Bertus verloren. Ze vertrokken met een fiets en kruiwagen en kwamen uiteindelijk na een wandeltocht van meer dan 30 km in Etten terecht. Bijna 20 familieleden hebben deze historische tocht op 10 oktober nagelopen.

Welkom nieuwe leden

Uit Gendt, tenzij anders vermeld:

N. van Limbeek

E.J. de Blecourt-Olde Wieverink

J. v. Zagten

W.F. Lentjes

B. Gerritsen-Buurman, Didam (Loil)

W. Bolder

J. Bolder, Bemmell

J. Schaars

M. Aarntzen

J.C.M. van Driel

H. Drost, Afferden

B. Hartjes

J.J. Janssen

Y. Verhoeven-Broer

W.J.F. Buurman

M. Schaars-Kampschreur

D. Ederveen, Bemmell

J.A.W. Kloosterman

Th. M. Visser

A. Salemink-Meijer, Rotterdam

R. Schennink

E.M.J. Brunt-Visser

Inmiddels hebben we **571 leden!!!**

Wegens **overlijden** hebben wij afscheid moeten nemen van ons lid:

Henk Jansen te Wijchen,
Geboren op 23 november 1942
Overleden op 10 mei 2009

J. v.d. Berk, echtgenoot van
mevr. V.d. Berk-Polderman
Geboren in 1953
Overleden op 8 juni 2009

Wim Scholten, echtgenoot van
mevr. J. Scholten-Niesink
Geboren op 30 mei 1925
Overleden op 10 juli 2009

Theo Jeurissen, echtgenoot van
mevr. T. Jeurissen-Berns
Geboren op 1 maart 1934
Overleden op 23 augustus 2009

Wij willen de verwanten en vrienden ons medeleven betuigen en sterkte wensen met het verwerken van hun verlies

Henk Klaassen, Henk Leensen, Willem Rasing en Geert Visser zijn bezig met een schilderbeurt van het locomotiefje. Wie wil voortaan ook met het onderhoud meehelpen? U kunt dit opgeven bij een van onderstaande bestuursleden.

Bestuur Historische Kring Gende

Colofon:

e-mail: info@historischekringgente.nl

website

www.historischekringgente.nl

Webmaster: Aad Hendriks

Redactie Ganita mare:

Yvonne de Boer-Ravestein (eindredactie)

Mia Gerrits-Bouwman

Henk Klaassen

Geert Visser

Onze redactie is te bereiken via bovenstaand e-mail adres, maar ook op de in de kolom hier-naast genoemde adressen en telefoonnummers

Huisvesting: in 'Villa Ganita'

Nijmeegsestraat 19, 6691 CK Gendt

Betalingen:

Hist.Kring Gende te Gendt

bank 1164 26 705

Drukwerk Ganita Mare: DATADRUUK Gendt

ISSN: 1878-7908

Voorzitter: **Geert Visser,**
Kard. de Jongstraat 2, 6687 LG Angeren,
tel. 026 3256718

Secretaris: **Yvonne de Boer,**
Waterwolf 31, 6681 TH Bommel,
tel. 0481 422400

Penningmeester: **Geert Witjes,**
De Haspel 9, 6691 PP Gendt,
tel. 0481 422851

Foto- en knipselarchief: **Riet Berends-Peters,**
Baron van Gendtlaan 7, 6691 ZH Gendt,
tel. 0481 422471

Genealogie: **Mia Gerrits-Bouwman,**
Steenakker 11, 6691 DM Gendt,
tel. 0481 423543

Geografie: **Gerard Janssen,**
Nijverheidsweg 15, 6691 EZ Gendt,
tel. 0481 431324

Presentaties: **Henk Klaassen,**
v.d.Duyn van Maasdamstr. 8, 6691 CT Gendt,
tel. 0481 424253

Inventarisatie en genealogische achtergrond-verhalen: **Willem Rasing**
Bernhardstraat 22, 6691 ZM Gendt,
tel. 0481-424546

Dialect: **Harrie Scholten,**
Hendrik Braamstraat 2, 6691 ZD Gendt,
tel. 0481 421503

Jaarprogramma: **Ria Schouten-de Haan,**
't Hof 10, 6691 HK Gendt,
tel. 0481-422781

Welkom op de maandagavond vanaf 2000 uur en op de woensdagmorgen vanaf 0930 uur.

Al is het alleen maar voor de koffie

“Wor bleej toch Bjënt?”
”Ach, de wèkker wier niet wakker”